

1989 m. lapkričio 10 d., dar nepaskelbus Lietuvos nepriklausomybės, Lietuvos geologai įkūrė nepriklausomą Lietuvos geologų sąjungą. Jos pirmuoju pirmininku buvo išrinktas Gediminas Motuza, kuris buvo vienas iš aktyviausių Sąjungos kūrimo idėjos iniciatorių. Tačiau paskyrus jį Lietuvos geologijos tarnybos direktoriumi, jis, remiantis LGS įstatais, neturėjo teisės vadovauti visuomeninei institucijai. LGS pirmininku tapo Algirdas Jurgaitis, kuriam teko burti Lietuvos geologus bendrai veiklai, kurti jos struktūrą, formuluoti Sąjungos tikslus bei kelti uždavinius.

LGS 20-ties metų sukakties proga „G.A.“ redakcija paprašė Gedimino Motuzos ir Algirdo Jurgaičio prisiminti LGS kūrimo metus ir pirmuosius jos žingsnius.

*Gediminas Motuza,
Vilniaus universitetas*

LIETUVOS GEOLOGŲ SĄJUNGOS IŠTAKOS

Keistoka kalbėti apie LGS ištakas kaip apie istoriją. Iš tikrųjų praėjo vos 20 metų, tačiau čia svarbus ne laiko tarpas, o laikmetis, kuris tikrai buvo istorinis.

Tas metas, tuo metu vadintas „perestroika“, o iš tikrųjų buvo TSRS ir visos totalitarinės sistemos griūties laikas. Tą visi to laikmečio liudininkai suvokėme pamažu, iš pradžių – kaip nuojautą, paskui – kaip tikimybę ir galimybę, o galiausiai – ir kaip faktą. Tai siejosi su laisvėjimu, sąmonėjimu, „perestroika“ mūsų sąmonėje.

To kelio etapais galime laikyti protestą prieš naftos gavybą D-4 struktūroje Baltijos jūroje, kaip bene pirmojo viešo ir atviro protesto prieš „centrinės“ ministerijos planus atveji, Lietuvos ekonominės nepriklausomybės galimybių svarstymą nujaučiant, kad tai kelias į savarankiškumą; Lietuvos TSR Konstitucijos projekto svarstymą 1988 m. pradžioje, kur ir anksčiau buvo užuominų į atsiskyrimo galimybes, o čia apie tai buvo proga pradėti atvirą kalbą. Geologams ir apskritai gamtininkams buvo artima

ir skatinanti „Žemynos“ klubo veikla, kuri sudarė galimybes kelti balsą prieš centro politiką, ginant savas vietines vertybes.

Susikūrus Sąjūdžiui 1988 m. atsirado papildomų vienijančių veiksmų, nes tai jau buvo organizacija, apėmusi visą visuomenę. Susikūrė Sąjūdžio rėmimo grupės, tarp jų – ir geologų grupė, kuri bent jau Vilniuje susibūrė profesiniu ir žinybiniu pagrindu.

Prasidėjo aktyvi visuomeninė veikla, visiems mums dar neįprasta ir intriguojanti. Pirmiausia tai buvo Sąjūdžio žinių platinimas, įvairios Sąjūdžio skelbiamos informacijos skleidimas, dalyvavimas jo renginiuose – susirinkimuose, mitinguose, įvairių iškylančių klausimų svarstymas viduje ir jų iškėlimas į viešumą per Sąjūdžio spaudą.

Toks judėjimas vyko visur – kituose institutuose ir įstaigose, Mokslų akademijoje, Universitete.

1988 m. gruodžio mėnesį prasidėjo Lietuvos mokslininkų sąjungos steigimo galimybių svarstymai, kuriuose dalyvavo ir Geologijos institutas. Tada ir kilo idėja įsteigti ir Geologų draugiją. Apie tai buvo užsiminta gruodžio 21 d. Informaciniame biuletenyje, kuris buvo spausdinamas mašinėle ir kabinamas GI skelbimų lentoje. Ligi tol mes visi priklausėme sąjunginei draugijai, vadintai „Obščestvo Gornoje“, bet jos veikla Lietuvoje apsiribojo mokesčio rinkimu.

Idėja buvo nuo jos atsiskirti ir įsteigti savo nepriklausomą draugiją. Tai nebuvo nauja mintis, nes jau buvo įsteigtos ar steigiamos fizikų, filosofų, teisininkų, geograful draugijos. Dar anksčiau, atrodo birželio mėnesį, nepriklausoma Geologų draugija buvo įsteigta Estijoje.

Kokie buvo tolesni žingsniai neprisimenu, bet neužilgo buvo sudaryta iniciatyvinė LGS kūrimo grupė, kuri turėjo paruošti LGS įstatus ir organizuoti steigiamąjį suvažiavimą.

Tas suvažiavimas ir įvyko 1989 m. lapkričio 10 d. Atidaryme dalyvavo 210 asmenų, bet po pietų, kai reikėjo balsuoti už tai, ar steigti LGS, ar ne, jau bebuvo likę 110. Iš jų „už“ balsavo 95, susilaikė 15.

Svarstant įstatus buvo išsakyta nemažai pastabų ir siūlymų, dažnai ir prieštarų, todėl dėl jų nutarta ne balsuoti, o išrinkti komisiją, kuri sutvarkytų įstatus ir juos pateiktų tvirtinti Vyriausybei. Tai buvo padaryta: reikalingi dokumentai buvo pateikti registravimui, o 1990 m. kovo 1 d. tuometinė Ministrų Taryba įregistravo Lietuvos geologų sąjungą.

Kaip LGS pradėjo veikti? Suvažiavime išrinktieji LGS tarybos nariai buvo įpareigoti rūpintis tam tikrais veiklos barais: geologijos pažanga, (G. Juozapavičius), geologiniais gamtos paminklais ir jų apsauga, naujų steigimu ir propagavimu (A. Juškevičiūtė), LGS narių rėmimu, jei juos užkluptų kokie rūpesčiai (A. Klimas), geologinio paveldo, iškilų geologų atminties puoselėjimu (Z. Malinauskas), geologiniu švietimu, skleidžiant geologijos žinias tarp mokinių (E. Vozzinskas), žinių apie geologiją, jos pasiekimų ir svarbos visuomenei sklaidimu visuomenėje geologinės spaudos, žiniasklaidos priemonėmis (V. Juodkazis). Išrinktąją LGS tarybą papildė jos skyrių, kurių pagal įstaigas, regionus (Klaipėdos krašto) ar geologijos šakas (kvartelistų, geofizikų) atstovai, taigi iš viso ją sudarė 21 asmuo, kurie atstovavo 164 nariams iš maždaug 600 tuo metu buvusių geologų.

Didžiausias visų geologų rūpestis buvo geologijos sferos pertvarka siekiant užtikrinti jos pažangą ir prisitaikymą naujoje visuomenėje. Pagrindinė įstaiga tada buvo vadinamasis Gamybinis geologinių darbų susivienijimas, tiesiogiai pavaldus TSRS Geologijos ministerijai. Aišku, tai buvo laikina struktūra, kurią reikėjo keisti. Dar prieš LGS įkūrimą tai buvo svarstoma Sąjūdžio rėmimo grupėje. Todėl neatsitiktinai pirmasis konkretus žingsnis buvo LGS parengtas kreipimasis į Aukščiausiąją Tarybą (Steigiamąjį Seimą) ir Ministrų Tarybą

(Vyriausybę) „Dėl būtinųjų geologinių tyrimų Lietuvoje organizavimo ir finansavimo“. Kreipimėsi buvo primenama, kam reikalinga Lietuvai geologija, kokia jos būklė. Be to, buvo siūlyti trys svarbiausi dalykai: * parengti ir priimti Žemės gelmių įstatymą; * sukurti Valstybinę geologijos tarnybą; * parengti ir priimti atskaitymų į valstybės išdą už gelmių naudojimą normatyvus, kurie leistų finansuoti būtinus geologinius tyrimus.

Kreipimąsi pasirašė 12 LGS narių, atstovavusių ne tik pačiai LGS, bet ir visas geologijos įstaigas bei draugas.

Labai greitai po to, 1990 m. kovo 26 d. Ministrų Tarybai buvo nusiųstas ir kitas raštas, prasidėjęs žodžiais: „...papildant LGS raštą 1990.III.12 d., siūlome Jūsų dėmesiui Lietuvos geologų sąjungos nuomonę apie Valstybinės geologijos tarnybos būtinumą, jos statusą ir konkrečias funkcijas“. Jį pasirašė E. Bendoraitis, Lietuvos geologijos darbų gamybinio susivienijimo generalinis direktorius, G. Juozapavičius, Geologijos instituto direktoriaus pavaduotojas, LGS Tarybos narys, ir G. Motuza, kaip LGS pirmininkas. Ant šito rašto jau atsirado A. Brazausko (buvusio tuo metu Ministro Pirmininko pavaduotoju) viza ministru V. Navickui: „Prašu pateikti pasiūlymus“. Tai reiškė, kad ledai pajudėjo ir kažkokie sprendimai turėtų būti padaryti. Tai ir įvyko: 1991 m. pradžioje Valstybinė geologijos tarnyba buvo įsteigta.

Dar prieš įsteinant LGS, buvo pradėtas rengti pirmasis LGS leidinys, pavadintas „Informaciniu biuleteniu“. Pirmas jo numeris pasirodė 1990 m. kovo mėnesį. Tai buvo vos 4 puslapėlių kseroksu dauginamas lapelis, kuriame buvo skelbiamos svarbiausios LGS idėjos, siekiai, planai. Labai greitai jis išaugo į „Geologijos akiračius“, kurių pirmas numeris pasirodė 1991 m. pradžioje ir sėkmingai tebeleidžiamas iki šiol tebevadovaujant prof. Vytautui Juodkaziui. Jis tapo LGS ir visos geologų visuomenės metraščiu, kurį sklaidant geriausiai galima susipažinti su jos istorija, raida ir veikėjais.

Darbų ėmėsi ir kitos komisijos, įstaigų bei profesiniai skyriai. Ne visų jų veikla įgijo tokį tęstinumą kaip leidyba, bet kiekvieno nuveiktas darbas padėjo Lietuvos geologijai ir geologams išlikti, vystytis, prisiderinti prie naujų sąlygų, pritaipinti pasaulinėje geologų visuomenėje, nepatiriant pernelyg skausmingų nuostolių. Lietuvos geologų sąjunga ir toliau turėtų likti mus vienijančia, buriančia ir stiprinančia jėga.